

گزارش پژوهشی :

بررسی ابعاد و الزامات بکارگیری اطلاعات اشخاص ثالث در نظام مالیاتی

اندیشکده اقتصاد مقاومتی

گروه مالیات

فرورداد ماه ۱۴۰۱

رهبر معظم انقلاب: علاج برون رفت از مشکلات کشور «اقتصاد مقاومتی» است.

معرفی اندیشکده اقتصاد مقاومتی

اندیشکده اقتصاد مقاومتی یک کانون تفکر با مأموریت «تصمیم سازی برای حل مسائل اقتصاد کشور در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی» است که در سال ۱۳۹۵ فعالیت رسمی خود را آغاز نمود.

شناسایی شبکه مسائل در هر حوزه موضوعی، طراحی راهکار برای حل مسائل احصاء شده و هم‌اندیشی جهت ارزیابی و تدقیق آن، بررسی تجربیات جهانی، طرح مباحث در فضای نخبگانی و رسانه‌ای و پیگیری راهکارهای ارائه شده از دستگاه‌ها و مسئولین مرتبط به منظور اتخاذ تصمیمات لازم، از جمله فعالیت‌هایی است که در اندیشکده انجام می‌شود.

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق سایت Mett.ir با اندیشکده اقتصاد مقاومتی در ارتباط باشند و نظرات، انتقادات و پیشنهادهای خود را در خصوص این گزارش و همچنین سایر فعالیت‌های اندیشکده، مطرح کنند.

بررسی ابعاد و الزامات بکارگیری اطلاعات اشخاص ثالث

در نظام مالیاتی

مالیات	گروه موضوعی:
پژوهشی	نوع گزارش:
۱۴۰۱۰۳۷۰۸	شناسه:
۱۴۰۱/۰۳/۲۲	تاریخ انتشار:
محمد مختوای	تهیه و تدوین:
علی ملک زاده	مدیر مطالعه:
محمد مهدی یزدانی	ناظر علمی:

خلاصه مدیریتی

هوشمندسازی نظام مالیاتی کشور جهت جلوگیری از فرارهای مالیاتی و شناسایی راه‌های فرار از پرداخت مالیات، همچنین شناسایی گروه‌های جدید هدف و افزایش سهم مالیات از بودجه در دو دهه اخیر مورد توجه دولت‌ها قرار گرفته و برای آن برنامه‌ریزی شده است.

هوشمند سازی و الکترونیک کردن نظام مالیاتی ریشه در کشورهای پیشرفته در حوزه مالیاتی دارد. اما با بررسی این کشورها می‌توان به این نکته پی برد که آن‌ها در کنار سامانه‌های جمع‌آوری اطلاعات از راهبرد جمع‌آوری اطلاعات اشخاص ثالث به طور گسترده برای مقابله با فرار مالیاتی استفاده می‌کنند.

به هرگونه اطلاعات خارج از سیستم‌های مرسوم جمع‌آوری اطلاعات که بتوان در جهت فرایند انطباق اظهارنامه‌های مالیاتی و صحت‌سنجی آنان به کار گرفت، اطلاعات شخص ثالث مالیاتی می‌گویند. این اطلاعات عموماً به سه دسته اطلاعات سازمانی مانند اطلاعات ثبت احوال، بانک، پست و ...، اطلاعات همگانی مانند سوت زنی، قرارداد با مخبرین، تبادل اطلاعات با کشورهای دیگر و اطلاعات رقبای گروهی و صنفی یا به عبارتی نظام جمع‌آوری اطلاعات دینفع محور تقسیم می‌شود.

با وجود برخط شدن بسیاری از فرایندهای مالیاتی استفاده از این نوع اطلاعات نه تنها کمتر نشده بلکه وسعت بیشتری نیز داشته است. به طور مثال امروزه در کانادا موثرترین راه مقابله با فرار مالیاتی شرکت‌های چند ملیتی استفاده از اطلاعات شخص ثالث است. در کشورهای دیگر نیز نظیر آمریکا اثرگذاری استفاده از اطلاعات اشخاص ثالث به گونه‌ای بوده است که نرخ فرار مالیاتی برای افرادی که در معرض گزارش‌دهی اشخاص ثالث نیستند، حدود ۵۶ درصد و برای افرادی که به میزان چشمگیری در معرض گزارش‌دهی اشخاص ثالث و مالیات تکلیفی هستند، حدود ۱۰ درصد است.

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) نیز با توصیه به استفاده از اطلاعات اشخاص ثالث در فرآیند مالیات‌ستانی، کاهش زمان رسیدگی به پرونده‌های مالیاتی و افزایش سرعت اداری، افزایش تمکین مالیاتی، جلوگیری از خطاهای ناخواسته مودیان و ایجاد نوعی پیشگیری از فرار مالیاتی و شناسایی حجم بسیار بالای درآمد از دست رفته و مودیانی که تاکنون اظهارنامه مالیاتی ارائه نمی‌کردند را از مزایای اطلاعات اشخاص ثالث عنوان کرده است. این سازمان «افزایش سیستم‌های کسر در منبع»، «شناسه‌دار کردن اطلاعات» و «ایجاد پایگاه اطلاعاتی درآمدها» را از عوامل موفقیت طرح‌های استفاده از اطلاعات اشخاص ثالث دانسته است.

در ایران اطلاعات شخص ثالث در قالب ماده ۱۶۹ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم جمع‌آوری می‌شود اما به علت عدم یکپارچگی و نبود انسجام کافی و عدم طراحی مناسب برای استفاده از این اطلاعات، امکان بهره

برداری مطلوب از این اطلاعات در حال حاضر میسر نیست. همچنین در سال ۱۳۹۸ قانون پایانه‌های فروشگاهی و سامانه مودیان به تصویب رسید. این قانون از جهاتی همچون ساماندهی پایانه‌های فروشگاهی، تفکیک حساب‌های شخصی و تجاری مترقی است اما پیچیدگی‌ها و چالش‌های متعدد فنی و تقنینی در مسیر راه اندازی این سامانه باعث می‌شود حداقل تا چند سال آینده چشم‌اندازی برای راه اندازی کامل آن وجود نداشته باشد. لذا نباید فرآیند افزایش قدرت مالیات‌ستانی را متوقف بر یک پروژه خاص کرد و از سایر زیرساخت‌ها و روش‌های مرسوم بهره نبرد. استفاده هوشمندانه، با برنامه و بهینه از اطلاعات اشخاص ثالث و دریافت مناسب این اطلاعات، می‌تواند قدرت مالیات‌ستانی دولت را افزایش دهد و خلاها و تاخیرات ناشی از سایر زیرساخت‌ها را جبران کند.

عمده کاربردها و مزایای استفاده از اطلاعات اشخاص ثالث عبارت است از:

- واسنجی موتورهای ریسک
- بهبود شاخص سهولت در انجام امور اداری
- پیشگیری از جرائم مالیاتی
- انعطاف عملیاتی

بر اساس مطالعه تجربیات جهانی، چارچوب فرآیندی سامانه اطلاعات اشخاص ثالث از ۴ مرحله اصلی به شرح زیر تشکیل شده است:

۱- تجمیع بانک‌های اطلاعاتی اولیه و ثانویه

در این مرحله اظهارنامه‌های مالیاتی و اطلاعات بانکی و هویتی در بانک اطلاعاتی سامانه با شناسه هویتی یکتا (مانند کد ملی) ذخیره می‌شود.

۲- تفکیک مودیان بر اساس اولویت بالاتر

در این مرحله با استفاده از شاخص‌های تدوین شده توسط سازمان امور مالیاتی مودیانی که سهم بیشتری از کیک درآمدی در اقتصاد دارند برای حسابرسی تفکیک می‌شوند.

۳- تقاطع‌گیری اطلاعات شخص ثالث رسمی و غیر رسمی

با استفاده از اطلاعات شخص ثالث رسمی (مالی و هویتی) و اطلاعات شخص ثالث غیر رسمی (همگانی، سوت زنی، دینفع محور) اطلاعات اظهارنامه مودی دارای اولویت بررسی می‌شود.

۴- صدور پیش‌اظهارنامه

در نهایت با استفاده از اطلاعات موجود برای مودیان، اظهارنامه از قبل پر شده یا اصطلاحاً «پیش اظهارنامه» تهیه می‌شود. پیش اظهارنامه عموماً برای مودیان کم ریسک صادر می‌شود.

باید توجه داشت برای راه‌اندازی و استفاده از سامانه اطلاعات اشخاص ثالث، دو دسته الزام تحت عناوین «نیازمندی‌های کارکردی» و «نیازمندی‌های غیرکارکردی» وجود دارد. نیازمندی‌های کارکردی شامل تفکیک مودیان بر اساس اولویت، دسته‌بندی و تقاطع‌گیری اطلاعات و پالایش، صحت‌سنجی و اعتبارسنجی اطلاعات است که این نیازمندی‌ها شاکله اصلی و موجودیت‌های کلیدی و عملیاتی سامانه را تشکیل می‌دهند. مهم‌ترین نیازمندی‌های غیرکارکردی که به عنوان پشتیبان این سامانه عمل می‌کند، شامل امنیت اطلاعات، رابط کاربری آسان، وسیع و گسترده است که به کیفیت و سرعت خدمات سامانه کمک خواهد کرد.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۷
فصل ۱. اطلاعات اشخاص ثالث.....	۹
۱-۱- تعریف اطلاعات شخص ثالث مالیاتی.....	۹
۱-۲- دلایل استفاده از اطلاعات شخص ثالث.....	۹
۱-۲-۱- واسنجی موتورهای ریسک.....	۹
۱-۲-۲- بهبود شاخص سهولت در انجام امور اداری.....	۱۰
۱-۲-۳- پیشگیری از جرائم مالیاتی.....	۱۰
۱-۲-۴- انعطاف عملیاتی.....	۱۰
۱-۳- سابقه استفاده از اطلاعات شخص ثالث در ایران.....	۱۰
۱-۳-۱- طرح جامع مالیاتی.....	۱۱
۱-۳-۲- سامانه مودیان مالیاتی.....	۱۲
۱-۳-۳- جمع بندی سابقه استفاده از اطلاعات شخص ثالث.....	۱۶
فصل ۲. تجربه های جهانی بهره گیری از اطلاعات اشخاص ثالث.....	۱۸
۲-۱- آمریکا.....	۱۸
۲-۱-۱- سابقه اثرگذاری.....	۱۹
۲-۲- استرالیا.....	۲۰
۲-۳- دانمارک.....	۲۲
۲-۴- نروژ.....	۲۳
۲-۵- گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی درباره اطلاعات شخص ثالث.....	۲۳
۲-۵-۱- تقسیم بندی اطلاعات شخص ثالث.....	۲۴
۲-۵-۲- مزایای استفاده از اظهارنامه از پیش نوشته شده با استفاده از اطلاعات شخص ثالث.....	۲۴
۲-۵-۳- عوامل افزایش موفقیت در اجرای این طرح.....	۲۵
فصل ۳. راهبرد استفاده از اطلاعات اشخاص ثالث.....	۲۷
۳-۱- تفکیک مودیان با اولویت.....	۲۷
۳-۲- پالایش و صحت سنجی اطلاعات با سامانه اطلاعات شخص ثالث.....	۲۷
۳-۲-۱- دریافت اطلاعات از نرم افزار کاربردی.....	۲۸
۳-۳- چارچوب فرآیندی اطلاعات شخص ثالث.....	۲۸
۳-۳-۱- تجمیع بانک های اطلاعاتی اولیه و ثانویه.....	۲۹
۳-۳-۲- تفکیک مودیان با اولویت بالاتر.....	۳۰
۳-۳-۳- تقاطع گیری اطلاعات شخص ثالث رسمی و غیر رسمی.....	۳۲
۳-۳-۴- صدور پیش اظهارنامه.....	۳۶
۳-۴- نیازمندی های غیر کارکردی سامانه اطلاعات اشخاص ثالث.....	۳۷
۳-۴-۱- امنیت اطلاعات.....	۳۷

۳۷.....	۳-۴-۲- پشتیبانی وسیع و گسترده
۳۸.....	فصل ۴. نتیجه‌گیری و پیشنهادها
۴۰.....	منابع

فهرست جداول

۱۸.....	جدول ۱. فرم مربوط به کسب و کارهای خود اشتغال
۱۹.....	جدول ۲. فرم مربوط به پرداخت حقوق و دستمزد

فهرست اشکال

۲۶.....	شکل ۱. چارچوب فرآیندی سامانه اطلاعات شخص ثالث
۲۸.....	شکل ۲. کلیات سامانه اطلاعات شخص ثالث
۲۹.....	شکل ۳. هزینه فرصت مودیان با اولویت بالاتر در مقایسه با دیگر مودیان

فهرست نمودارها

۲۰.....	نمودار ۱. درصد گزارش‌های نادرست ۴ پایه مختلف مالیاتی
۲۳.....	نمودار ۲. اختلاف شکاف مالیاتی در پایه‌هایی که در معرض انطباق با اطلاعات اشخاص ثالث قرار گرفته اند